

EPISTOLA IV.

Ab Eusebio lib. vii *Hist.*, cap. 9 memoratur Epistola Dionysii Alexandrini ad Dionysium Romanum de Luciano: nec de epistola ista quidquam aliunde novimus. Porro Lucianus ille, de quo, seu cuius gratia scripta erat, creditur Cypriani successor, cuius Optatus lib. i meminit his verbis: « Erat altare loco suo, in quo pacifici episcopi retro temporis obtulerunt, Cyprianus, Lucianus et cæteri. » Ideoque scriptam non immerito existimat vir eruditus, ut inter Stephani Cyprianique successores pax illibata servaretur. Quemadmodum enim antea simul suscitavit Deus et Victorem, ut circa diem Paschæ apostolicam tueretur traditionem, et Irenæum, ut pacem inter dissidentes ecclesias componeret; ita et non sine Dei nutu eodem tempore Stephanus romana Ecclesiæ et Dionysius alexandrinæ præfuerunt; sed ut ille divinæ circa baptismum traditionis vindex, hic pacis ecclesiasticæ sequester esset. Quæ autem de hac epistola conjiciuntur, ut ad initia pontificatus Dionysii Romani referatur, postulant.

V.

Dionysii Romani episcopi ad Cæsariensem in Cappadocia Ecclesiam desideratur epistola, quam Basilii ejusdem civitatis episcopus Cæsareæ asservatam atque ipsa majorum memoria celebrem esse testatur (*Basil.*, ep. 220, et *Damas.*, ep. 2, n. 3). Dionysius cum hac epistola, qua Cæsarienses consolabatur afflictos, legatos mittebat qui fratres eorum a captivitate redemptos liberarent. Hanc autem

Cæsariensium captivitatem contigisse conjectura est post annum 260, quo Valerianus a Persis deletus captusque est. Exinde enim barbarorum incursionibus vicinæ Romanorum provinciæ patere cœperunt. Nominatim vero Scythas, hoc est Gothos, circa annum 264, in Cappadociæ civitates excursisse, indeque plures captivos secum abduxisse Philostorgius lib. ii, cap. 5, tradit.

VI.

Apud Eusebium lib. vii, cap. 30, concilii Antiocheni legitur epistola « Dionysio (romano) Maximo (qui Dionysio Alexandrino successerat) et omnibus ubicumque in orbe terrarum collegis episcopis, presbyteris, diaconis, et universæ Ecclesiæ catholicæ » inscripta, qua Paulus Samosatensis ab episcopatu depulsus, et in ejus locum Domnus susfectus renuntiatur. Pene quidem tota describitur ab Eusebio; sed cum præter inscriptionem nihil habeat speciale, quod aut ad Dionysium, aut ad ejus sedem attineat, eam indicare satis habemus. Concilium autem Antiochenum, unde scripta est, Eusebius, lib. ii, c. 29, celebratum dicit « temporibus Aureliani imperatoris »: qui quidem anno 270, circa mensem aprilium Claudio II successit. Unde non longe ante Dionysii nostri obitum, aut eo etiam mortuo, sed cum mortis ejus nuntium Antiochiam nondum pervenisset, conscripta creditur.

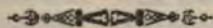
VII.

Dionysio papæ Isidorus Mercator duas supposuit epistolas, unam ad Urbanum præfectum, alteram ad Severum episcopum, suo loco cum reliquis ejusdem officii edendas.

CONCILIIUM ROMANUM

IN CAUSA DIONYSII ALEXANDRINI, DE SABELLIANISMO ACCUSATI.

HABITUM ANNO CCLXIII, TEMPORE DIONYSII PAPÆ (1).

Concilium romanum. Hoc concilium auctore Dionysio papa celebratum est Romæ, anno Domini 263 hanc ob causam: cum Sabelliana, hæresis, auctore Sabellio oborta ac propagata, gloriosissimæ et adorandæ Trinitati personarum distinctionem auferret, Dionysius Alexandrinus sui officii esse ratus hominem Libyæ sibi subditum refellere, in eum lucubrations quasdam scripsit, quibus sinistro judicio Pentapolitanorum, non personarum tantum, sed etiam naturæ divinæ distinctionem ac diversitatem tueretur. Pentapolitani igitur eundem Dionysium Alexandrinum, quasi de fide et Trinitate non recte sentiret, apud Dionysium pontificem accusant. Pontifex hoc episcoporum conventu indicto, Dionysium Alexandri-

(1) Dubius est annus.

num ad concilium citat et quid de natura ac ineffabilis gloriosissimæ Trinitatis substantia sentiat, unam eandemve, an vero diversam in tribus personis subsistentem divinam naturam esse credat, scripto profiteri mandat. Episcopus Alexandrinus calumniose accusatus, pontificis decreto parat, epistolam mentis suæ indicem, et criminis objecti purgatricem, quæ extat apud Baronium hoc anno, num. 34, cum quatuor apologeticis libris pro sui defensione conscriptis propediem afferendis, mittit. Quibus habitis, cum Pentapolitanorum accusantium, et Dionysii sese purgantis causa diu multumque discussa fuisset, prævio maturo consilio, Dionysius Alexandrinus episcopus, omnium episcoporum, qui huic concilio interfuerunt, sententia ac judicio ab accusatorum calumnia

teste Athanasio, in illo commentario quem de sententia Dionysii adversus Arianos conscripsit, abso-
lutus est (Vide Baron., anno 265, num. 50, usque ad 50).

ALEXANDRINÆ SYNODI DIONYSII

EX LIBELLO SYNODICO.

Synodus divina et sancta particularis, Alexandriae collecta a confessore Dionysio, ejusdem archiepiscopo: quæ Sabellium divinitatis inimicum abdicavit.

Synodus divina et sancta provincialis, collecta Alexandriae ab eodem Dionysio: quæ damnavit, et post mortem abdicavit Nepotianum episcopum Ægypti et Cerinthum: tamquam asseverantes, eoque errori plurimos alios involventes, in terra Hierusalem Christi esse regnum, et millenarium annorum docentes: et præterea boum sacrificia et ovium maculationes tamquam legitimas exigentes.

Σύνοδος θεία καὶ ἱερά μερικῆ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συναθροισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὁμολογητοῦ Διονυσίου, τοῦ ταύτης ἀρχιερέως, ἀποκήρυξασα τὸν Σαβελλίου τὸν ἀντίθεον.

Σύνοδος θεία καὶ ἱερά τοπικῆ, συναθροισθεῖσα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὑπὸ τοῦ προειρημένου Διονυσίου, κατασκήσασα καὶ ἀποκήρυξασα μετὰ θάνατον. Νεποτιανὸν ἐπίσκοπον Αἰγύπτου, τὰ Κήρυθον ὡς διαβεβαιουμένους τὰ πλείαδα, ἑξαπατῶντας, ἐν τῇ ἐπιγίῳ Ἱερουσαλήμ τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν χιλιετηρίδα δογματίζοντας πρὸς τοῦτους βουδυσίας καὶ μηλοσφαιγίας νομοθετοῦντας.

EPISTOLA I (1) DIONYSII PAPÆ AD URBANUM PRÆFECTUM.

Hortatur eum diligere et scrutari, ut rationabiliter et sapienter disponat et judicet ea quæ illi commissa sunt.

Dionysius episcopus Urbano præfecto salutem.

Summum bonum est amare amantes se; et econtra, pejus malum non est, quam ut cives civibus invideant. Gratias siquidem agimus tuæ charitati, quod fideles sancti Petri bene suscipis et adjuvas. Unde scias te a nobis nostrisque diligere, et tui tuorumque non modicam curam habere. Quapropter tuam hortamur dilectionem, ut bonum quod cœpisti (2), semper implere non differas, quia non laudatur initium sed finis. Sapientiam etiam te hortamur diligere et scrutari ut rationabiliter et sapienter disponas et judices ea quæ tibi commissa sunt dicente Domino per prophetam: *Erudimini, qui judicatis terram* (Psal. II). *Time ergo Deum, et mandata ejus serva* (Eccles., XII). *Et dilige eum totis visceribus, et proximum tuum sicut teipsum* (Marc., XII). *Deus altissimus creavit sapientiam in Spiritu sancto* (Eccles., I), et vidit, et dinumeravit, et mensus est. *Et effudit illam super omnia opera sua, et super omnem carnem, a datum suum præbuit illam diligentibus se timor Domini gloriatio, et lætitia, et corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit lætitiā et gaudium in longitudine dierum, timenti Deum bene erit in extremis, et in die defunctionis suæ benedicetur. Dilectio Dei honorabilis sapientia. Quibus autem apparuerit in visu diligunt eum in visione, et in agnitione magnalium suorum. Initium sapientiæ timor Domini. Et cum fidelibus in vulva concreatus est, et cum electis feminis graditur, et cum justis fidelibus agnoscitur. Timor Domini scientiæ religiositas. Religiositas custodiet, et*

*justificabit cor, jucunditatem atque gaudium dabit. Timenti Deum bene erit et in diebus consummationis illius benedicetur. Plenitudo sapientiæ est, timere Deum, et plenitudo a fructibus illius. Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem et salutis fructum: et vidit et dinumeravit eam. Utraque autem sunt dona Dei, scientia et intellectus. Sapientia compartietur prudentiæ, et gloriam tenentium se exaltat. Radix sapientiæ est, timere Deum: rami enim illius longævi. In thesauris sapientiæ, intellectus et scientiæ religiositas; execratio autem peccatoribus, sapientia. Timor Domini repellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit justificari. Iracundia enim animositatis illius, subversio illius est. Usque in tempus sustinebit patiens, et postea redditio jucunditatis. Bonus sensus usque ad tempus abscondet verba illius, et labia multorum enarrabunt sensum illius. In thesauris sapientiæ, significatio disciplinæ: execratio autem peccatori, cultura Dei. Fili, concupiscens sapientiam, conserva justitiam, et Deus præbebit illam tibi, sapientia enim et disciplina, timor Domini: et quod beneplacitum est illi, fides et mansuetudo, et implebit thesauros ejus. Contumax non sis, et incredibilis timori Domini, et ne accesseris ad eum duplici corde. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, et non scandalizeris labiis tuis. Attende in illis, ne forte cadas, et ponas scandalum animæ tuæ, et adducas inhonorationem tibi, et revelet Deus absconsa tua. Pro fide, frater, et justitia, ac pro salute animæ tuæ certa semper, et pro adjutorio fratrum, viriliter age, ut a Domino recipias remunerationem. Scriptum est enim: *Fili, conserva tempus, et devota a malo* (Eccles., IV). *Pro anima tua non confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam. Ne accipias faciem adversus**

(1) Hæc et sequens pariter vobis dicitur.

(2) Idem est epistolæ textus cum 2. Felicis IV, similiter adulterata.

LECTIONES VARIANTES.

^a Carmen secundum datum suum et præbet, *Labb.*
^b eam, *Labb.*
^c Justis et fidelibus, *Labb.*

^d Consolationis, *Labb.*
^e Scientiam et intellectum prudentiæ sapientia compartietur, *Labb.*

faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium. Non reverearis proximum tuum in casu tuo, nec retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore ejus. In lingua enim agnoscitur sapientia, et sensus, et scientia, et doctrina in verbis veritatis^a, et firmentum in operibus justitiæ. Non contradicas veritati ullo modo, et de mendacio ineruditionis tuæ confundere. Non confundaris confiteri peccata tua, et ne subjicias te homini pro peccato. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii. Pro justitiâ agonizare pro anima tua et usque ad mortem certa pro justitiâ, et Deus expugnabit pro te inimicos tuos, et eos evertet viriliter. Noli citatus esse in lingua tua, et inutilis, et remissus in operibus tuis. Noli esse

sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos et opprimens subjectos tibi. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, et ad dandum collecta. His fultus Scripturarum auctoritatibus, semper ita rectus, et a via veritatis ne avertaris, ut gratiam Dei semper acquiras, et bonorum hominum amicitia semper fruaris: tantoque tua facilius ab amore hujus sæculi mens exeat, quanto et impellitur, dum vocatur. Nam vos et præsentibus videre cupimus, et absentibus colloqui, saltem per epistolam, desideramus. Unde optamus, ut vos beatus Petrus apostolorum princeps ad sua limina feliciter perducatur, quatenus in omnipotentis gratia, perfrui vestra præsentia mereamur. Data IV nonas februarii, Aureliano et Basso viris clarissimis consulibus (1).

EPISTOLA II DIONYSII PAPÆ AD SEVERUM EPISCOPUM.

De Ecclesiis parochianis, ut singula singulis dentur presbyteris, et ut nullus alterius parochiæ terminos vel jus invadat.

Dionysius episcopus Severo episcopo salutem.

Olim et ab initio (*S. Leo*, ep. 24) tantam percepimus a beato Petro apostolorum principe fiduciam, ut habeamus auctoritatem universali Ecclesiæ, auxiliante Domino, subvenire: et quicquid nocivum est auctoritate apostolica corrigere et emendare. Ad hoc enim divinæ (2) dispensationis provisio gradus et diversos constituit ordines esse distinctos, ut dum reverentiam minores potioribus exhiberent, et potiores minoribus dilectionem impenderent, una concordia fieret ex diversitate contextio, et recte officiorum generaretur administratio singulorum. Neque enim universitas alia poterat ratione subsistere, nisi hujusmodi magnus eam differentia ordo servaret. Quia vero creatura in una eademque æqualitate gubernari vel vivere non potest, cœlestium militarium exemplar nos instruit: quia dum sint angeli, sint archangeli, liquet quia non æquales sunt, sed in potestate et ordine, sicut nosti, differt alter ab altero. Si ergo inter eos, qui sine peccato sunt, ista constat esse distinctio, quis hominum abnuat huic se libenter dispositioni submittere? Hinc etenim pax et charitas mutua se vice complectuntur, et manet firma concordia in alterna et Deo placita dilectione sinceritas: quia unumquodque tunc salubriter completur effi-

cium, cum fuerit unus ad quem possit recurrere^b præpositus.

De Ecclesiis ergo parochianis^c, unde apostolicam sedem consulere voluisti, qualiter sint custodiendæ per (5) Cordubensem provinciam, ac dividendæ sacerdotibus, nihil tuæ charitati melius nobis videtur intimare, quam ut sequaris, quod nos in romana Ecclesia nuper egisse cognoscitur. Ecclesias vero singulas singulis presbyteris dedimus, parochias et cœmeteria eis divisimus (4), et unicuique jus proprium habere statuimus, ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat, sed unus quisque suis terminis (*S. Leo* 1, ep. 89) sit contentus, et taliter ecclesiam et plebem tibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni judicis, ex omnibus sibi commissis rationem reddat, et non iudicium, sed gloriam pro suis actibus accipiat. Hanc quoque normam, carissime, te et omnes episcopos sequi convenit: et quod tibi scribitur, omnibus quibuscumque potueris, notum facias, ut non specialis, sed generalis fiat ista præceptio. Crimina vero, quæ episcopis impingere dicis, per alios non sinas ullo modo fieri, nisi per ipsas qui crimina intendunt: si tamen ipsi digni et irreprehensibiles apparuerint, et actis docuerint publicis omni (5) se carere suspitione et inimicitia, et irreprehensibilem fidem conversationemque ducere. Nemini enim de se confesso, credi potest super crimen alienum, quoniam ejus omnisque rei

(1) Ann. 271. At si scribas Fusco et Basso erit ann. 258.

(2) *S. Greg.*, ep. 52, l. iv, quibusdam leviter duntaxat commutatis.

(3) Corduba Hispani subjecta fuit tempore Dionysii papæ anno vero sic. 790, sub Mauris caput erat regni hispanici.

(4) Ecclesias vero singulas singulis presbyteris dedimus, parochias et cœmeteria eis divisimus. Hanc parochiarum distinctionem non primum a Dionysio, sed ab Evaristo factam esse, patet ex iis quæ supra diximus in notis ad vitam ejusdem Evaristi, verbis: *Hic titulos*. Verum cum in persecutione Valeriani publico edicto, de quo supra in notis ad vitam Sixti egimus, presbyteri

ab Ecclesiis reelgarentur, et christianorum in cœmeteriis conventus vetarentur, parochiarum, Ecclesiarum, et cœmeteriorum confusio sine dubio pace Ecclesiæ, concessa vicissim libera facultate adeundi cœmeteria, Dionysius romanus pontifex parochias presbyteris per exilium vel martyrium spoliatas, alias aliis assignavit, tempore persecutionis confusas iterum divisit, ac pro ratione distribuit, cœmeteria singulis, quod ante eum fecerant quidam antequam cessores, vicissim consignavit (vide Baron., anno 270, num. 17). SEVER. BINIUS.

(5) Conc. Arel., 1, c. 15, 15, q. 3. Nemini præterquam.

LECTIONES VARIANTES.

^a Verbo sensati, *Labb.*
^b Recurari *Lab.*

^c Parochialibus *Lab.*

confessio (professio, ita in ms.) periculosa est et A (Hadr. coll. 64, et an. interpretat. constitut. 12, tit. 1, lib. ix, cod. Theodos. 3, q. 4, Alieni) admitti non debet. Similiter alieni erroris socium, vel a sui voluntarie propositi tramite recedentem, aut sacris patrum regulis et constitutionibus impediens, suscipere non possumus, nec debemus, nec impetere recte crudentes, vel sanctorum patrum sanctionibus obtemperantes permittimus: quia infames omnes esse censemus, qui suam aut Christianam prævaricantur legem, aut apostolicam vel regularem libenter postponunt auctoritatem. Hæc (1) itaque, frater charissime, quæ pro affectu sacerdotalis nominis et honoris impendimus, tibi tuisque subditis, et omnibus tenenda, et aliis nuntianda, atque prædicanda mandamus, quibus et pietas ad utilitatem, et sit ad fructum dilectio. Unde abjurgando, hortando, suadendo, blandiendo, consolando^a, prodesse, quibus possumus, festinemus. Lingua nostra bonis fomentum sit, pravis aculeus. Tiuidos^b retundat, iratos

mitiget, pigros exacuatur, desides hortando^c succendat, refugientibus suadeat, asperis blandiatur, desperatos consolatur, ut quia doctores^d dicimur, viam salutis gradientibus ostendamus. Simus in custodia vigilantes, aditum contra hostio insidias solliciti muniamus. Et si quando perditam^e ovem de commissis gregibus error abduxerit, toto illam annisu ad caulas dominicas revocare contendamus, ut de pastoris nomine quod habemus, non supplicium, sed præmium consequamur. Quia ergo in his omnibus divinæ gratiæ adiutorium opus est, omnipotentis Dei, assiduis precibus clementiam exoremus, quatenus ad hæc nobis operanda, et velle tribuat, et posse concedat, atque in ea nos via, cum fructibus boni operis, quam se pastor pastorum esse testatus est, dirigat, ut sine quo nihil agere possumus^f, per ipsum implere omnia valeamus. Data v Idus septembris (2) Claudio et Paterno viris clarissimis consuiibus (3).

(1) S. Greg., epist. 143, lib. vii, cujus verba ac stylum neino non statim agnoscat.

(2) An. 269.

(3) Idem Dionysius papa teste sancto Athanasio lib. de decretis synodi Nicænæ adversus Sabellianos

in-ignoem scripsit epistolam in qua unitatem Dei in Trinitate et Trinitatem in unitate egregie conformavit. Utinam ea nunc adesset ad refellendos novos veteresque Arianos et Sabellianos.

LECTIONES VARIANTES.

^a Consulendo Labb.

^b Tuiuidos, Labb.

^c Hortatur, Labb.

^d Doctores Labb.

^e Per devia, Labb.

^f Facere nihil assurgimus, Labb.

DE S. FELICE ROMANO PONTIFICE,

NOTITIA HISTORICA.

Felix fuit Pontifex, Romanus anno 269, die 28 vel 31 decembris. — Felix patria Romanus Constantii filius die 28 vel postremo anni 269, in Dionysii locum substitutus est (1). Hic insistens prædecessoris sui vestigiis nihil antiquius habuit, quam hæreses insurgentes in Ecclesiam profligare. Quamobrem cum recens esset vulnus a Paulo-Samosateni inflatum catholicæ veritati, needum obducta cicatrix de errore Sabellii, ipse de Filii Dei divinitate, ac pariter humanitate, naturisque duabus in una Persona distinctis ad Maximum episcopum alexandrinum Dionysii successorem scripsit epistolam, qua veluti

straret, Sabellium confutaret. Eidem ritum faciendi sacrificia supra sepulchra aut memorias martyrum (2)

(1) Euseb. *Hist. eccles.*, lib. vii, cap. 30 et 32; Pagius, ad annum 274, n. 2; *l'Art. de vérifier les dates*, pag. 243; Saccarelli, *Hist. eccl.*, tom. iv, pag. 128.

(2) Bona, lib. 1, *Rer. liturg.*, cap. 19, § 5. De Felice primo Summo Pontifice scribit Anastasius: Hic constituit supra sepulchra aut memorias martyrum missas celebrari, quia fortassis de hoc legem edidit, ne aliter fieri posset. Hinc existimaverim ortum morem consecrandi altaria cum reliquiis martyrum. Baronius, ad annum 275, § 2, scribit: « Eiusmodi institutionem longe ante Felicis papæ tempora Ecclesia sibi vindicat... Felicis ergo decretum stabilivisse videtur, quod absque scripto canone, traditione tantum simpliciter servaretur. » In hac sententia est etiam Tillemontius. Cæterum in hunc ipsum ritum verba Apocalypseos cap. vi: « Quare vidi sumptus Altare Dei animas interfectorum propter Verbum Dei, » notante Bertio in *Hist. eccles.*, tom. ii, p. 323, § xix, Dissert. de Rom. Episcop., sæc. iii, colligitur ex Ambrosio, Ep. 22, alias 54, ut ait: « Succedant victimæ triumphales, ubi Christus hostia est; sed ille super altare, qui pro hominibus passus est, isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. » Vide et Sermone inter augustianos de SS., num. xi, nunc in appendicem rejectum. Confirmat ipsius ritus vetustatem prisca romanorum pontificum consuetudo sacrum peragendi supra beatorum apostolorum Petri et Pauli sepulchrum: unde Hieronymus adv. Vigi-